

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Стаття визначає проблеми впровадження компетентісного підходу до навчання. Автор вбачає проблему у невизначеності термінології, кількості компетенцій та розглядає систему компетенцій за різними джерелами. І. Ковалинська пропонує свою систему базових компетенцій.

The article defines some problems concerning the implementation of competence approach to teaching. The author touches upon several problems: a) vague terminology, b) non-defined number of competences. The author focuses on the system of competences (according to different sources) and proposes her own scheme of competences.

Вступ

Професія визначає одну з головних життєвих траєкторій особистості, впливає на її долю, сприяє або перешкоджає розкриттю творчих потенцій. Не випадково у зв'язку з цим увага науковців та практиків до проблем професійного становлення, професіоналізму та професійних інтересів. Останнім часом все більше науковців займаються ґрунтовним вивченням питання вдосконалення навчально-виховного процесу у вищій школі. Дослідженнями фахівців доведено, що традиційні технології навчання мають незначний вплив на процес становлення та розвитку такого типу світогляду, який би задовольнив ціннісні орієнтації та інтереси, що сприяють високій загальній культурі та підвищують професійну культуру майбутніх спеціалістів технічного профілю.

Постановка проблеми

Існуюча в Україні система освіти, як відзначається у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), ще не відповідає запитам кожного громадянина країни, суспільним потребам та світовим досягненням науки. Сутність та основні напрями модернізації освіти сформульовані у Національній доктрині розвитку освіти України, Державній Концепції професійної освіти, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», а також у ряді нормативних документів Міністерства освіти і науки. Окресливши нормативно-правові, організаційні та фінансові засади функціонування вищих навчальних закладів, ці документи створили основу для стабілізації й модернізації навчально-виховного процесу в системі вищої професійної освіти, її подальшого вдосконалення [5/2].

Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку освіти необхідно здійснити комплекс істотних змін у навчально-виховному процесі, що передбачає пошук нових технологій, форм і методів підготовки майбутніх фахівців технічного профілю, які відзначатимуться творчою

індивідуальністю, високим рівнем компетенції, професійної та загальної культури.

Визнання важливості й необхідності особистісного та культурного розвитку в творчій професійній діяльності розкриває нові перспективи для досліджень у галузі підвищення загальної культури майбутніх фахівців технічного профілю. Отже, зміст вищої технічної освіти повинен конструюватися заново[2/32]. Основою його повинні бути не стільки навчальні предмети, скільки спосіб мислення і діяльності. Майбутні працівники технічної галузі мають бути інженерами-дослідниками, конструкторами, що мають широкий науково-технічний та гуманітарний потенціал і здатні сприймати та трансформувати різноманітну інформацію, оволодівати мистецтвом управління. Інтенсивні, багатofункціональні умови сучасного виробництва потребують від людини відповідної етики поведінки, культури діалогу, художнього смаку, психологічної саморегуляції, емпатичного розуміння інших людей. Певні відмінності між гуманітарними та технічними знаннями, специфічний вплив гуманітарного знання на пізнавальні здібності людини також підвищує значення та важливість загальнокультурного чинника у процесі підготовки фахівців технічного профілю.

Вклад основного матеріалу

Як зазначають фахівці, саме гуманітарна освіта має можливість забезпечити здобуття і поглиблення загальноосвітньої, загальнокультурної і наукової підготовки, саме вона звернена безпосередньо до людини, її інтелектуальної та емоційної сфери, до усвідомлення свого життєвого призначення і місця в суспільстві.

Навчання в сучасному вищому технічному закладі в умовах Болонського процесу зумовлює надбання студентами певних умов і навичок (компетенцій). Кожна компетенція побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань, вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. Ключові компетенції – комплекс різних

компонентів: знань, умінь, навичок, взаємовідносин, цінностей та інших чинників, що становлять особистісні та суспільні аспекти життя та діяльності людини і від яких залежить особистісний та суспільний прогрес. Одним із шляхів оновлення змісту освіти став компетентнісний підхід. Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетенцій особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сутністю ключових компетенцій, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльнісної й поведінкової моделі особистості.

Термін «компетенція» в перекладі з латинської мови (*competere*-відповідаю, добиваюся) означає коло питань, в яких людина добре поінформована, володіє знаннями й досвідом. Експерти визначають компетенцію як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання.

Компетентнісний підхід не є абсолютно новим поняттям у педагогічній науці. Ще у 80-х роках минулого століття американська школа застосовувала подібний підхід. Вчителі не переймалися виконанням програми, їх увага була зосереджена на розвитку компетенцій, що їх різні учні могли набути, використовуючи ту чи іншу навчальну роботу. Ці компетенції містили стандартні шкільні навички: читання, письмо, орфографію, лічбу, але й передбачали пошук інформації, необхідної для досягнення мети, її здобування у процесі безпосереднього спілкування з людьми або спостереження, винахідливість, вміння переконувати, керувати тощо [8/15].

Поняття «компетенція» не є новим і у вітчизняних методиках навчання. Наприклад, лінгвістичні компетенції давно розглядаються спеціалістами методики навчання мов. В останні роки поняття «компетенція» стало все більше виходити на загальнодидактичний, загально-педагогічний і методологічний рівень. Це пов'язано з його системно-практичними функціями та інтеграційною метапредметною роллю у системі освіти, особливо в умовах впровадження критеріїв Болонського процесу. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі передбачає розуміння того, що поняття «компетенція» – це педагогічна категорія, яка може характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат.

Дослідники визначають основні ознаки ключових компетенцій:

– поліфункціональність, а саме: дають змогу вирішувати різноманітні проблеми в різних сферах - особистій, суспільного життя;

– надпредметність, міждисциплінарність, застосування не тільки в навчальній діяльності, але й на роботі, в сім'ї тощо;

– багатовимірність, охоплюють знання, розумові процеси, інтелект, навчальні й практичні вміння, творчі відкриття, стратегії, технології, процедури, емоції, цінності;

– забезпечують широку сферу розвитку особистості: її логічного, творчого, критичного мислення, самопізнання, самовизначення, самооцінки, самовиховання.

При впровадженні компетентнісного підходу до організації навчального процесу як в загальноосвітній, так і у вищій школі мають відбутися певні зміни у теорії й методиці навчання, у наповненні навчальних дисциплін, в організації навчального процесу, а саме:

– відмова від енциклопедичності змісту, орієнтування на засвоєння знань тільки високого рівня узагальненості, які є основою для формування загальних умінь, навичок, ключових компетенцій і можливість безперервного навчання;

– поглиблення диференціації навчання, особливо профільного, тобто відмова від засвоєння всіма студентами знань, умінь, що є базовим для професійної освіти певного профілю;

– посилення особистісної спрямованості про формуванні змісту освіти.

Отже, необхідно ввести у процес реформування вищої освіти України нові форми роботи в межах традиційної системи навчання, тим більше що у сучасній освіті збільшується кількість навчальних предметів, розширюються межі навчальних програм, так що жоден найталановитіший вчитель не встигає за розвитком науково-технічного прогресу. Тому головним сьогодні стає опанування студентами умінь і навичок саморозвитку особистості, що вирішується шляхами упровадження інноваційних технологій, організації такої системи навчання, при якій студент навчається самостійно вирішувати навчальні завдання, а педагог знаходить відповідь на питання «як навчати, як створити умови для розвитку особистості». Більшість вчителів згодна з тим, що треба переходити від передачі знань до «навчання жити»[3/27].

Дослідники у багатьох країнах, зокрема у Росії та Україні, звертають все більше уваги на створення чіткої системи ключових компетенцій, згідно яких і необхідно реформувати зміст освіти, приводячи її у відповідність для створення умов набуття бажаних компетенцій [6/53].

Види ключових компетентностей

(за різними джерелами)

Таблиця 1 (за О. Пометун, Л. Пироженко)

№ з/п	За документами Ради Європи	І. Єрмаков, Україна	Проект стандарту, Росія	А. Хуторський, Росія
1.	Багатокультурна		У сфері культурної діяльності	Загальнокультурна
2.	Інформаційна	Інформаційна		Інформаційна
3.	Соціальна	Соціально-психологічна	У сфері громадського виховання	
4.	Політична	Громадянська		
5.	Комунікативна	Комунікативна		Комунікативна
6.	Загальнокультурна			
7.	Пізнавально-інтелектуальна	Методологічна	У сфері пізнавальної діяльності	Навчально-пізнавальна
8.	Трудова, підприємницька	Професійна	У трудовій діяльності	Соціально-трудова
9.	Побутова	Життєва	У побутовій сфері	Особистісне самовдосконалення
10.		Психологічна, рефлексивна		

Ми, спираючись на думку науковців та практиків, висловлену у Національній доктрині, пропонуємо користуватися терміном «компетенція» як більш вживаним та більш прийнятним на теренах України. Щодо кількості ключових компетенцій, хочеться відзначити, що у наведеній таблиці, на наш погляд, не досить точно виділені саме ключові, головні компетенції. На нашу думку, у переліку, запропонованому Радою Європи, дві компетенції, загальнокультурна та багатокультурна, вивчають дві сторони процесу формування загальної культури, як у національному, так і у полікультурному аспекті відповідно, що є особливо важливим сьогодні, в умовах глобалізації та формування полікультурного суспільства. У переліку, запропонованому І. Єрмаковим, ми бачимо соціально-психологічну та психологічно-рефлексивну компетенції. На наш погляд, дуже правильним є виділення саме психологічно-рефлексивної компетенції, яка

сприяла б осмисленню студентом своїх особистісних запитів та результатів духовного розвитку, але вона є частиною пізнавально-інтелектуальної діяльності, яка включає й пізнання самого себе. Класифікація А. Хуторського, на наш погляд, не охоплює усіх сторін багатогранного процесу становлення сучасного фахівця технічного профілю. Нам здається, що перелік ключових компетенцій, які створюють необхідні та достатні умови для формування особистості сучасного фахівця, мав би поділятися на три великі групи: загальнокультурна, соціальна та професійна компетенції, які, власне, і формують особистість майбутнього фахівця технічного профілю, здатного працювати у сьогodнішньому динамічному постіндустріальному суспільстві.

Отже, наш погляд на систему ключових компетенцій є таким:

Види ключових компетенцій

Таблиця 2

№ з/п	Загальнокультурні компетенції	Соціальні компетенції	Галузеві (професійні) компетенції
1	Рівень володіння рідною мовою	Вміння працювати у гетерогенних групах	Рівень обізнаності у комп'ютерних технологіях
2	Рівень володіння іноземною мовою	Здатність приймати рішення та перебирати на себе відповідальність	Рівень сформованості підприємницької компетенції
3	Рівень сформованості естетичного смаку	Здатність працювати у команді	Рівень сформованості здоров'язберігаючої компетенції
4	Рівень сформованості етичних норм	Громадянська компетенція	Рівень сформованості професійних навичок
5	Рівень обізнаності із загальнокультурними цінностями	Рефлексивна компетенція	Рівень професійних знань
6	Гуманістичне світобачення		Рівень працездатності
7	Рівень готовності до творчої самореалізації		Рівень мотивації до професії

Висновок

Запропонована нами класифікація, як нам здається, у цілому охоплює увесь перелік компетенцій, необхідних для формування особистості повноцінного фахівця технічного профілю,

які б поєднувалися із якостями гуманітарія, що, без сумніву, створювало б новий стиль світобачення та евристичний спосіб мислення майбутнього фахівця та сприяло б його продуктивній діяльності в умовах глобалізації. Виділені нами загальнокультурні компетенції цілком відповідають критеріям, притаманним ключовим компетенціям, як їх характеризують науковці й охоплюють увесь спектр духовно-культурного розвитку та становлення фахівця технічного профілю.

Література

1. Актуальні проблеми виховання студентів, формування їх як особистостей у вищих закладах освіти: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конфер., 9-10 жовтня 2002р. Київ / Відп. за вип. В.Л. Павлов, М.В. Шишов.- К.:НУХТ, 2002.- 130с.
2. *Баханов К.О.* Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі.- Запоріжжя: Просвіта, 2000.- 160с.
3. *Болюбаши Я.Я.* Організація навчального процесу у вищому закладі освіти: Навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти.- К.: ВВП «Компас», 1997.- 63с.
4. *Гінтерс З.В.* Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник.-К.: УБС НБУ, 2007.-149с.
5. Закон України «Про вищу освіту». Науково-практичний коментар. За заг. ред. Кременя В.Г.- К., 2002.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посіб. Авт.-уклад.: О.Пометун, Л. Пироженко. - К.: А.П.Н., 2002.- 136с.
7. *Матвієнко П.І.* Орієнтир на освітні технології // Педагогічні технології: Досвід . Практика: Довідник.-Полтава: ПОПОППО, 1999.-12с.
8. *Johnson D. W., Johnson R.T., Holubec E. I.* Cooperation in the Classroom (6th edition)- Edina, M.N. Interaction Book Company, 1993.